

היגיון של מעצמה או חולשה? הכשל המסוכן מאחורי ההסכם עם איראן

written by אלי קלוטשטיין | 28.06.2026
פורסם במקור ראשון, בתאריך 28 ביוני, 2026.

יש הרבה סיבות לאופן השלילי שבו ישראל רואה את מזכר ההבנות שחתמה ארה"ב מול איראן. זה קשור לעובדה שלמשטר האייתוללות ניתן חבל הצלה כלכלי שקודם לא היה לה, זו הלגיטימיות לכאורה שניתנה לה (גם אם זמנית, כפי שהסתמן בסוף השבוע) בלבנון, וזה הרעיון שהיא יכולה להמשיך להחזיק בתוכנית גרעין מתפקדת לאורך זמן, בדומה להסכם הגרעין הקודם של הנשיא ברק אובמה. לכך אפשר גם להוסיף את הוויתורים, לכאורה לפי לשון המזכר, שההסכם העניק לטהרן במצרי הורמוז, שאפשרו לה לאחר תקופה קצרה לשלוט בנעשה שם ולגבות עמלות מספינות.

אחת הטענות שנשמעות בניסיון להסביר את הפערים בין ארה"ב לישראל קשורה להבדלים שבין זווית המבט של מעצמות עולמיות ובין מדינות קטנות יותר. מובן שקשה לבודד את הסיבות למצב הזה לגורם אחד בלבד, אך לפי ההיגיון שמחנה את מצדדי הטענה הזו יש הבדל מהותי בין שתי המדינות: ישראל מסתכלת על המצב הנוכחי ומזהה בו איומים וסכנות, הזדמנויות ואתגרים, אך מביטה עליהם בעיקר דרך המשקפיים של מי ששוכנת במזרח התיכון ומוקפת באויבים שמבקשים להשמידה. ארה"ב, מנגד, מכלכלת את צעדיה אל מול מערכת עולמית רחבה יותר, ונאלצת לקחת בחשבון גורמים אחרים, סכסוכים נוספים במקומות שונים, את מצב הכלכלה הגלובלית ועוד.

יש עוד נגזרות ללוגיקה של הטענה הזאת: ישראל, בהתאם להיגיון הזה, רק רצתה להפיל את איראן ואת הנהגתה, ועקב כך היא שופטת את המציאות בהתאם לאופן שבו היא קרובה להשיג את היעד הזה. שיקולים אחרים נדחקים הצידה לטובת נטרול האיום שמשקף מטהרן והאפשרות שבמקום האייתוללות יובילו את איראן אנשים בעלי השקפת עולם אחרת.

ארה"ב, מנגד, מעוניינת במידה רבה ביציבות המערכת הבינלאומית. היא רוצה שהעולם לא ייכנס למיתון או שכלכלתו תידרדר, היא שומרת על שוק האנרגיה ועל נתיבי השיט, ופועלת לייצר סדר. אם איראן תיפול ותידרדר לכאוס או שתשתיות הפקת הנפט שלה יושמדו, הסדר עלול במידה רבה להתערער. לכן מבכרת ארה"ב להוריד את איראן על ברכיה וללחוץ עליה כדי שתקבל את התנאים שהיא מציבה לה, והיעד שלה אינו בהכרח להחליף את המשטר או להשמיד אותו.

המטרה הסופית, לפיכך, אחרת לחלוטין: ארה"ב אינה מעוניינת להחריף את המשבר העולמי או ליצור משבר נוסף בעקבותיו, אלא רק ליצור תנאים חדשים במציאות הקיימת. אם תוכל להביא את איראן לעשות זאת מבלי להיאלץ לפגוע בה יותר מדי קשה, וכך גם במערכת האזורית

והעולמית, מה טוב. ישראל מצידה מעוניינת, לפי טענה זו, להיפטר מהאיום האיראני וליצור מציאות חדשה ² ולעזאזל ההשלכות.

זה נכון גם לגבי האמצעים שננקטים להשגת המטרה הסופית. זו הסיבה, לפי ראייה זו, שארה"ב מנעה את התקיפה על מתקני הפקת נפט וגז ברפובליקה האסלאמית, מתוך ניסיון למנוע את הכורח לשקם את שוק האנרגיה העולמי על גבי הריסות מתקני הנפט האיראניים ³ משהו שידרוש הרבה יותר משאבים, זמן ומאמץ. נפילתה של איראן, במקרה זה, היא איום גדול יותר בעיני המעצמה מהחלשתה.

בשורה התחתונה, מדובר בשיקולי עלות-תועלת: גם אם ארה"ב מעוניינת להפיל את איראן, התועלת בהמשך המלחמה הייתה קטנה מעצירתה גם במחיר גבוה, לפי הטיעון הזה, ולכן היה שווה פשוט לחדול את המערכה ולא להיתקע בה עוד זמן רב. את המשאבים והזמן הללו יוכלו כעת האמריקנים להפנות ליתר בעיות העולם שמולם הם מתמודדים.

לא המבוגר האחראי

נקודת המבט הזו בדבר הסיבות שעמדו מאחורי החלטתה של ארה"ב ללכת למזכר ההבנות עם איראן הגיונית ולגיטימית, כמובן. עם זאת, יש בשיפוט כזה של המציאות הנוכחית כמה כשלים בהיגיון: הראשון שבהם הוא שיש סתירה בין זווית הראייה הזאת ובין מטרות המלחמה המוצהרות של טראמפ. הנשיא הכריז שייצור תנאים להפלת המשטר האיראני, לצד האיום שלו להשמיד את תעשיית הטילים והגרעין של טהרן. עם זאת, ניתן לומר כי ככל שעבר הזמן התהפך טראמפ, אולי הבין כי יעד זה בעייתי, ולכן שינה את טעמו והתכחש לעובדה שבכלל אמר את הדברים.

אך לצד זאת, צריך לזכור כי במהלך המלחמה וגם כעת הנשיא האמריקני ממשיך להשמיע איומים בלתי פוסקים, כולל במחיקת ציוויליזציה ובפתיחת שערי הגיהנום נגד אויביו. האמירות הללו, הסתירות הפנימיות שבהן, ההתנהלות התזזיתית כולה והמסרים שנובעים מדבריו ⁴ כל אלה יוצרים בפני עצמם אי-סדר עולמי ומעוררים בהלה ומהומה.

בעיה נוספת בלוגיקה של תומכי הטענה הזו היא שגם לפני המערכה הזאת נקטה ארה"ב במערכת עיצומים חונקת נרחבת על איראן, שהשפיעה על שוק האנרגיה העולמי. ניקח כדוגמה את המדד של מחירי הנפט: ביוני 2018, כאשר טראמפ עזב את הסכם הגרעין, מחירה של חבית נפט עמד על כ-74 דולרים. זה כמעט זהה למחירה בשבוע שעבר, אחרי חתימת ההסכם, כשירדה ל-73 דולרים. במהלך מערכת העיצומים נגד איראן עלה מחירה של חבית לכמעט 108 דולר ביוני 2022 ⁵ זהה לשיא הממוצע במהלך המלחמה כעת. בהמשך הוא גם ירד. ייתכן שמדובר במדד תזזיתי, שלא בהכרח נכון להשתמש בו לצורך הדוגמה הזאת, אך ברור שבכל מקרה לא טובת השוק הכלכלי עמדה תמיד לנגד עיניה של ארה"ב בכל מהלכיה, ושכדאי לחפש את ההסברים גם במקומות אחרים.

נקודה אחרת היא שארה"ב פעלה באופן דומה מול זירות אחרות, ולא התחשבה בהכרח בשיקולים בינלאומיים. כך למשל היה במהלך המצור הנרחב על ונצואלה, מיצרניות הנפט הגדולות בעולם, או כאשר טראמפ החליט להטיל מכסים גבוהים על שלל מדינות בעולם, כולל ארצות אירופה או סין. מלחמת הסחר שהתפתחה כתוצאה מכך עם הסינים, שמאז מעט נרגעה, איננה סממן של מבוגר אחראי הדואג לכלכלה העולמית.

לבסוף, צריך גם לזכור שזווית ראייה כזו נוגדת במובן מסוים את האידיאולוגיה שבעזרתה נבחר טראמפ לנשיאות: הפכו את אמריקה לגדולה שוב. המיקוד העיקרי של המדיניות הזאת הוא אמריקה, ושאר העולם יבוא אחר כך. זה לא אומר שלאמריקנים אין עניין במה שנעשה ברחבי הגלובוס, אבל קודם כול הם צריכים לעשות את מה שטוב להם.

התיקון מתחיל

אך עיקר הבעיה בתיאוריה הזאת אינה ההיגיון שבה ² אלא אופן הביצוע. אפילו אם האמריקנים פעלו על סמך מדיניות מושכלת כזו, ולא בשל סיבות פוליטיות פנימיות, כלכליות או אישיות, יש גם דרך להגיע לתוצאה הרצויה. מה שעשתה ארה"ב בשבועות הראשונים לאחר חתימת המזכר רחוק מכך מאוד.

מזכר ההבנות שפרסמו האמריקנים עצמם, בהובלת סגן הנשיא ג'יי. די ואנס, משדר לכל העולם חולשה גדולה. לא יעזרו כל הצהרותיו של הנשיא טראמפ לאחר מכן או הטענות שלו ³ שנסתרות בידי האיראנים בדיבור ובמעשה ⁴ על כך שהם מקבלים את כל דרישותיו. בפועל המעצמות העולמיות האחרות ראו כיצד הוא מוכן לתת הרבה מאוד בתמורה לכמעט כלום, במה שנראה בעיקר כמופע של ויתורים שמטרתו אחת: לצאת מהמזרח התיכון כמה שיותר מהר, ולהתמקד בבחירות האמצע. הנשיא האמריקני הפך מושא ללעג של האיראנים, שהצהירו כי הם המנצחים של המלחמה, והם מכחישים בפומבי את טענותיו. הוא אף ניצב כמטרה לחיצי ביקורת של גורמים רבים במערב, ולא רק בישראל.

התוצאה של מזכר ההבנות היא שהסינים, הרוסים, הצפון-קוריאנים וכוחות מערערי סדר אחרים מביטים ⁵ ולומדים. הם יודעים כעת שכל מי שירצה לקרוא תיגר על האמריקנים, לאיים בשיבוש המערכת הבינלאומית, מערכת הסחר או שווקי האנרגיה, יקבל את מבוקשו. אהלן וסהלן.

הרי מה ימנע כעת מסין לתקוף את טייוואן, תוך שימוש במנופי הלחץ הכלכליים שלה על האמריקנים? היא יודעת שלפי ההיגיון הזה, ארה"ב תתקפל מולה כדי לשמור על הסדר העולמי אם סין רק תאיים להפריע לו. ומדוע שרוסיה לא תסלים עוד יותר את המאבק באוקראינים ותפגע גם במטרות בינלאומיות רחבות יותר, אם היא יודעת שככה היא עשויה ללחוץ על הבית הלבן לספק לה הסכם שיענה על דרישותיה? במילא מצבה בשדה הקרב מול האוקראינים הולך ומחמיר, וייתכן שזו העת "לשבור את הכלים".

גם אם ההיגיון שמנחה מעצמה עולמית שונה משלנו, יש חשיבות גדולה במיוחד לדרך הביצוע.

במקרה זה, האופן שבו התעצב ההסכם עד כה מאפיל על כל לוגיקה אחרת, ומשדר מסר של חולשה וכישלון.

ההשלכות של הבעייתיות הזאת ניכרות גם בלבנון. גם אם רצונם של האמריקנים היה לעצב זירה מזרח-תיכונית חדשה ולהביא שלום אזורי, הביצוע בפועל רק מרחיק את החלום הזה. במקום לבסס את הלגיטימיות של הממשלה הנבחרת בביירות, זו שארה"ב דוחפת למשא ומתן מול ישראל ומבקשת להגביר את תדמיתה הבינלאומית, בפועל הבית הלבן העניק לטהרן דריסת רגל משמעותית בלבנון.

מחלקת המדינה, בראשות מרקו רוביו, הצליחה כאן כנראה להוציא את המיטב מהמצב העגום שוואנס גרר את ארה"ב אליו. ההסכם שנחתם בסוף השבוע עם לבנון מעגן את נוכחות צה"ל בדרום המדינה, בברכת הממשלה הלגיטימית בביירות, עד להסרת האיום של חיזבאללה. איראן אינה חלק או צד להסכם הזה, ובמובן הזה ניתנת לישראל לגיטימיות להישאר במדינה [?] בהסכמה מלאה של האמריקנים, ועל אפו וחמתו של המחנה השיעי. ההסכם הזה עיקר מעט את הטעם המר מהסכם ההבנות עם איראן, וייתכן שהוא כבר מתחיל לקחת את ארה"ב בחזרה לדרך המלך של ההתנהלות מול "ציר ההתנגדות".

האופן שבו הגיב הצבא האמריקני, בפקודת הנשיא טראמפ, למתקפות הכטב"מים האיראניות במצרי הורמוז שוב הן סימן מעודד. אם הנשיא יתעקש על יישום ההסכם באופן שבו הוא מעוניין למכור אותו גם לעם האמריקני, אולי לבסוף יהיו לו גם כמה תוצאות חיוביות.

לבסוף, צריך לומר שגם להיגיון של מעצמה עולמית צריכות להיות מגבלות. הרי לפי דרך הלוגיקה של מצדדי "האחריות של מעצמה", בעלות הברית ורוסיה היו צריכות להיעצר באירופה בערך ב-1944, כשהיה ברור שגרמניה הובסה. לא היה טעם בהשמדתו של הרייך השלישי, כי משמעות הדבר היא ערעור של הסדר הקיים. במצב כזה, ייתכן שאדולף היטלר עוד היה בחיים והנאציזם היה שורד. אלא שלפעמים אין מקום לאידיאלים כאלה, ולעיתים פשוט צריך להילחם ברוע בכל העוצמה האפשרית ולהשמיד אותו.

כאשר יש כוח שמהווה איום מתמיד ומחריף על השלום העולמי, ההיגיון אומר שקודם כול יש לנטרל אותו, להביס אותו ולמנוע ממנו לבצע את זממו [?] ורק אז לחשוב כיצד ניתן יהיה לשקם את ההריסות. התנהגות אחראית חשובה, אבל ההישרדות של עצם המערכת חשובה עוד יותר.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.